

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΗΜΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
8^{ου} ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΤΤΙΚΗΣ

ΜΑΡΟΥΣΙ, 28 - 31 ΜΑΪΟΥ 1999

ΜΑΡΟΥΣΙ 2001

ΟΙ ΣΙΦΝΑΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΑΜΑΡΟΥΣΙΟΥ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Ελένη Σπαθάρη - Μπεγλίτη

Θα ήθελα να σας ευχαριστήσω που μου δίνετε σήμερα την ευκαιρία να προεκτείνω τον προβληματισμό μου σε ένα θέμα που προσεγγίζω και προσπαθώ να αναλύσω διεξοδικά εδώ και πολύ καιρό: πρόκειται για το θέμα της λειτουργίας των τοπικών συλλόγων ως πολιτισμικών κυψελίδων, οι οποίοι σύλλογοι ενισχύουν τη συνοχή ομάδων που τις συνενώνουν κοινά τοπικά χαρακτηριστικά και που λειτουργούν, στο σύγχρονο αστικό χώρο, αντίρροπα σε φαινόμενα αποδόμησης της συλλογικής μνήμης, της κουλτούρας, μιας συγκεκριμένης δηλαδή πολιτισμικής χροιάς που μας κληροδότησε η παραδοσιακή κοινωνία. Ως παράδειγμα θα χρησιμοποιήσω τους σιφναϊκούς συλλόγους του Αμαρουσίου.

Επειδή ακριβώς αυτή η ανακοίνωσή μου αποτελεί προέκταση άλλων ανακοινώσεών μου ή δημοσιευμάτων μου κι επειδή δεν επιθυμώ να επαναλάβω στοιχεία τα οποία ήδη έχω ανακοινώσει αλλά να τα προεκτείνω, εκτιμώ πως εν συντομία οφείλω να σας παρουσιάσω μερικά από αυτά τα στοιχεία τα οποία κατόπιν θα τα θεωρήσω ως προδεδομένα για να μπω στο κυρίως θέμα μου.

Συγκεκριμένα, ήδη, από το 1992, στο Συνέδριο με κεντρικό θέμα *Αναζητώντας την Κοινότητα* που οργάνωσε η Εταιρεία Κοινοτικών Μελετών Κωνσταντίνος Καραβίδας, με απασχόλησε το ζήτημα των τοπικών συλλόγων στην ανακοίνωσή μου που είχε ως θέμα «*Οι πολιτιστικές κοινότητες στις συνοικίες της Αθήνας υπό το φως του υπέρμετρου εξαστισμού. Το παράδειγμα των Σιφνίων αγγειοπλαστών του Αμαρουσίου*», ενώ στην τελευταία ανακοίνωσή μου που έκανα επί του θέματος αυτού, στο 1^ο Διεθνές Συμπόσιο Ιστορίας και Λαογραφίας της Σίφνου που έλαβε χώρα περίπου τέτοια εποχή στη Σίφνο, το θέμα της ανακοίνωσής μου είχε ως εξής: «*Η Σίφνος στο Μαρούσι. Διαδικασίες ενσωμάτωσης στη σύγχρονη πόλη. Το παράδειγμα των Αγγειοπλαστών του Αμαρουσίου.*» Εξάλλου, στην εκδήλωση αδελφοποίησης Αμαρουσίου και των κοινοτήτων της Σίφνου Απολλωνίας και Αρτεμώνας που έγινε την 30η Ιουνίου του 1995, παρουσίασα όλο το ιστορικό της σταδιακής εγκατάστασης των σιφνίων αγγειοπλαστών στο Μαρούσι.

Δεν ήταν τυχαία η επιλογή του θέματος της έρευνάς μου, και τούτο διότι τη μετακίνηση των σιφνιών αγγειοπλαστών από τη Σίφνο στο Μαρούσι, τις αιτίες και συνθήκες εγκατάστασής τους εδώ και την οργάνωσή τους σε σωματεία και συλλόγους είχα καταγράψει αναλυτικά στη διδακτορική μου διατριβή «Οι αγγειοπλάστες της Σίφνου. Κοινωνική συγκρότηση, παραγωγή, μετακινήσεις» κι έκτοτε επιθυμούσα να παρακολουθήσω την εξέλιξη αυτής της ομάδας στη σύγχρονη πόλη, δηλαδή να προεκτείνω τη Λαογραφία στο σύγχρονο αστικό χώρο και στα φαινόμενά του.

Χρησιμοποιώντας τη λεγόμενη ανακριτική μέθοδο, δηλαδή τη συνέντευξη, το ερωτηματολόγιο, την παρατήρηση και την καταγραφή, παρουσίασα την εγκατάσταση των σιφνιών αγγειοπλαστών στα Κανατάδικα, δηλαδή στη νότια είσοδο του Μαρουσιού από την Αθήνα, καθώς και στην τοποθεσία Σωρός, στη διασταύρωση περίπου προς το Χαλάνδρι. Σήμερα θα χρησιμοποιήσω μια πιο ριζοσπαστική μέθοδο ανάλυσης του υλικού αυτού, τη λεγόμενη συσχετική μέθοδο, η οποία βασίζεται στις κοινωνικές αναπαραστάσεις που διαμορφώνει μια πολιτισμική ομάδα και στο πώς αυτές εκφράζονται γλωσσικά στο επίπεδο της επικοινωνίας μέσα στους κόλπους αυτής της ίδιας της ομάδας και ανάμεσα στην ομάδα αυτή με το κοινωνικό περιβάλλον που την περιστοιχίζει. Χρειάζεται, λοιπόν, με βάση αυτή τη μέθοδο να εξετάσουμε λεκτικές εκφράσεις που συλλέγονται μέσα στο περιβάλλον που λειτουργούν και όχι στη διάρκεια κάποιας συνέντευξης, όπου ο πληροφορητής μας αισθάνεται ότι τον παρατηρούμε και ότι πρέπει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες μας. Έτσι, κατορθώνουμε να τις καταστήσουμε όσο γίνεται πιο αυθόρμητες και λιγότερο ελεγχόμενες, συνεπώς πιο αυθεντικές. Αυτές οι λεκτικές εκφράσεις αντανακλούν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις που έχουν οι Σιφνιοί του Μαρουσιού, καθώς και την αυτοαντίληψή τους, δηλαδή την ιδιαίτερη αντίληψη του καθενός για τον εαυτό του μέσα στην περιρρέουσα πραγματικότητα της σύγχρονης πόλης στην οποία κατοικούν.

Δύο είναι οι πηγές μου, τα *Ρεβίθια* που οργανώνει ο Συνεταιρισμός Αγγειοπλαστών Κεραμιστών Αμαρουσιού στον εκθεσιακό του χώρο – σύλλογος του οποίου πυρήνας υπήρξαν οι σιφνιοί αγγειοπλάστες με τον επί δεκαετίες πρόεδρό τους κ. Γεώργιο Σκλάβαινα που είναι Σιφνιός, καθώς και το σημερινό τους πρόεδρο, τον κ. Μιχάλη Σκλάβαι-

να, παρά το γεγονός ότι επαγγελματικά συνενώνει αγγειοπλάστες από όλη την Ελλάδα- και η *γιορτή του Αγίου Συμεώνος* κάθε 2 Φεβρουάριου, η οποία οργανώνεται από το Σύλλογο Σιφνίων «Ο Άγιος Συμεών» του οποίου προεδρεύει σήμερα ο σιφναίος Γεώργιος Ατσόνιος και που, σύμφωνα με την

παράδοση του συλλόγου, μετά τη Θεία Λειτουργία που γινόταν στο παλιό εκκλησάκι και σήμερα στη νέα μεγάλη εκκλησία του Αγίου Ελευθερίου, στην ολόμερη σχεδόν συνεστίαση που ακολουθεί, ο σιφνέικος χορός δίνει και παίρνει εντείνοντας κι ανανεώνοντας, αν θέλετε, τη συνοχή της ξεχωριστής αυτής τοπικής και πολιτισμικής ομάδας μέσα στο πλαίσιο του Αμαρουσίου και που όλοι οι υπόλοιποι Μαρουσιώτες αγνοούν, γεγονός που καταδεικνύει ακριβώς την ιδιαιτερότητα αυτή η ομάδα να επιβιώνει στο πολυσυλλεκτικό αστικό χώρο του Αμαρουσίου.

Τα *Ρεβίθια* αποτελούν μια βραδινή συνεστίαση μια φορά τον χρόνο. Πήραν το όνομά τους από το έθιμο που υπάρχει στη Σίφνο να προσφέρονται ρεβίθια μαγειρεμένα όλη τη νύχτα μέσα στα σιφνέικα πήλινα τσικάλια σφραγισμένα με προζύμι είτε ως επίσημο κυριακάτικο γεύμα είτε ως το γεύμα των υπέροχων πανηγυριών που οργανώνουν οι ανάδοχοι των εκκλησιών στο νησί. Αποτελεί και το κύριο γεύμα της μαρουσιώτικης αυτής συνεστίασης που γίνεται στον ίδιο τον εκθεσιακό χώρο του Συνεταιρισμού Αγγειοπλαστών Κεραμιστών Αμαρουσίου στη Λεωφόρο Κηφισίας. Το ίδιο το όνομα της εκδήλωσης, το λεκτικό σχήμα ως σημαίνον και σημαινόμενο, σε μια σημειολογική ανάλυση, εύκολα καταδεικνύει την επικυριαρχία του τοπικού σιφναϊκού στοιχείου επί του επαγγελματικού-κεραμικού, που όπως προανέφερα, παρά το σιφναϊκό πυρήνα, δεν συγκεντρώνει αποκλειστικά σιφνιούς αγγειοπλάστες.

Αντίστοιχα, μια προσεκτική δεύτερη ανάγνωση των προσφωνήσεων και των λόγων που σε πρώτο επίπεδο είτε τονίζουν τα προβλήματα και τα επιτεύγματα του Συνεταιρισμού, είτε παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του ετήσιου πανελλήνιου διαγωνισμού βιοτεχνικών και καλλιτεχνικών κεραμικών, συμπληρώνεται από τις λεκτικές προπόσεις και ευχές που πάντα μνημονεύουν τη Σίφνο και τους σιφνιούς αγγειοπλάστες. Ακόμα και στην κριτική πάνω στο αν είναι καλομαγειρεμένα ή όχι τα ρεβίθια -κριτική που πάντα γίνεται - η σύγκριση γίνεται πάντα με τα ρεβίθια της τοπικής πατρίδας, της Σίφνου και του ιδιόρρυθμου τρόπου μαγειρέματος τους. Συνεπώς, σε ένα πολυσυλλεκτικό σήμερα επαγγελματικό Συνεταιρισμό, το τοπικό μαρουσιώτικο στοιχείο που ταυτίζεται με το σιφναϊκό στοιχείο των αγγειοπλαστών κυριαρχεί και επικαλύπτει τα υπόλοιπα μέλη του Συνεταιρισμού, και

τούτο γίνεται στην πιο αυθόρμητη στιγμή των εκδηλώσεών του, δηλαδή πάνω στο γλέντι, στη χαρά, στις ευχές. Στη γιορτή του Αγίου Συμεώνος τα πράγματα είναι πιο εμφανή: το σιφναϊκό στοιχείο δεν επικυριαρχεί απλώς σε κάποια άλλα, αλλά είναι και το αδιαμφισβήτητα κυρίαρχο. Ο σύλλογος είναι σαφώς από τον τίτλο και το καταστατικό του Σύλλογος Σιφνίων. Δεδομένου όμως ότι η κοινότητα των Σιφνίων στο Μαρούσι σχηματίστηκε από τη σταδιακή εγκατάσταση των αγγειοπλαστών που παρέμεναν άνεργοι στη Σίφνο και αναζητούσαν μια θέση εργασίας στα κανατάδικα των συμπολιτών τους, όλα τα μέλη του λίγο ως πολύ, έχουν μια άμεση ή έμμεση συγγένεια με αγγειοπλάστες. Τα 46 τσικαλαριά με τους 100 τροχούς που κατέγραψε η Αγροτική Τράπεζα στη Σίφνο το 1947 είχαν μια τόσο μεγάλη παραγωγή αγγειοπλαστικών προϊόντων που ήταν αδύνατο να διακινηθούν από τους όρμους του νησιού, όπου βρίσκονταν τα αγγειοπλαστεία, προς το αγοραστικό κοινό του ελληνικού και όχι μόνο χώρου. Ο πολλαπλασιασμός όμως των τεχνιτών του τροχού και η ανεργία που ενέσκηψε στο νησί δημιούργησε μια γέφυρα μετάβασης των τεχνιτών αυτών στα κανατάδικα του Αμαρουσίου για να εργαστούν κοντά στους συμπολίτες τους. Έχω αναλύσει αλλού πιο επισταμένα τη λειτουργία εκείνη, καθώς και την ψυχολογία που κάνει τους Ναξιώτες να συγκεντρώνονται στο Γαλάτσι, τους Υδραίους στα Υδραϊκά του Πειραιά, τους Αναφιώτες στα Αναφιώτικα της Πλάκας κ.ο.κ. και φυσικά τους Σιφνιούς στο Μαρούσι και δεν θα επανέλθω στο θέμα αυτό. Εκείνο όμως που θέλω να επισημάνω είναι πως ένα τυχαίο γεγονός – ο γάμος ενός σιφνιού αγγειοπλάστη, του Αγγελή Παλαιού με μαρουσιώτισσα το 1833 – και οι ευνοϊκοί φυσικοί παράγοντες, όπως άργιλος και άφθονο νερό που υπάρχει στο Μαρούσι, δημιούργησαν αυτή την κοινωνική, επαγγελματική και πολιτισμική πραγματικότητα.

Τα σιφνέικα έθιμα που συνοδεύουν τη συνεστίαση του Αγίου Συμεώνος φανερώνουν τη συνοχή που επιτυγχάνεται διαμέσου του σιφναϊκού αυτού συλλόγου. Άλλωστε, εάν η αίσθηση του ανήκειν σε αυτή την ιδιαίτερη τοπική πολιτισμική ομάδα είχε εκλείψει στους Σιφνιούς του Αμαρουσίου κι αυτοί είχαν πλήρως ενσωματωθεί στο απρόσωπο της σύγχρονης πόλης, τότε ο σύλλογός τους, εάν δεν είχε διαλυθεί, θα είχε τουλάχιστον ατονήσει, όπως συνέβη με πάμπολλους άλλους συλλόγους όταν εξέλιπε ο λόγος ύπαρξής τους. Για να επιστρέψω πάλι στα λεκτικά σχήματα που απετέλεσαν τη βάση τούτης της προσέγγισής μου, θα επισημάνω κάτι καθοριστικό, το οποίο αυτή τη φορά καταμαρτυρεί μια αλλαγή ως προς τη λεκτική συγκρότηση των

Σιφνίων της Αθήνας: η δυσκολία, αν όχι η αδυναμία, εύκολης και εύστοχης σύνταξης της παραδοσιακής σιφνέικης ρίμας. Πιο συγκεκριμένα, στη Σίφνο, όπως και σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδας, ιδιαίτερα νησιωτικά -γνωστές είναι οι μαντινάδες της Κρήτης- ο παραδοσιακός άνθρωπος είχε μια μεγάλη ευχέρεια στο να εκφράζεται με ρίμες, δηλαδή με κάποια, κατά κανόνα, δίστιχα που του έρχονταν αυθόρμητα, με σκοπό να σατιρίσει, να καυτηριάσει, να περιπαίξει, γενικότερα να δώσει μια εικόνα ευθυμίας σε ένα περιστατικό, περικλείοντας συχνά σε αυτές και μια λαϊκή θυμοσοφία. Ρίμες πολλές σκάρωναν και οι τσικαλάδες για να σατιρίσουν τους συναδέλφους τους. Ενδεικτικά θα σας αναφέρω μια τέτοια περιπαικτική ρίμα, που καυτηριάζει την αδεξιότητα ενός αγγειοπλάστη:

Κάνει τσικάλι σα γουδί και ίσιο σα τη βίδα
 Εγώ σαν τέτοιο μάστορη στη ζήση μου δεν είδα.
 Το πρώτο ήταν ξικόλο, το δεύτερο σαν φλάρος
 Στο τρίτο ήσπασ' ο τροχός απ' το πολύ το βάρος.

Τέτοιες ρίμες δεν σκάρωναν μόνο οι αγγειοπλάστες, αλλά για κάθε περίπτωση, σε κάθε γιορτή και γλέντι, ο παραδοσιακός άνθρωπος είχε μια ασύνειδη πολιτισμική υποδομή που του έδινε αυτή την πηγαία ευχέρεια. Άλλωστε, στη λογοτεχνία, η ποίηση -το έπος και αργότερα η λυρική ποίηση - προηγούνται του πεζού λογοτεχνικού λόγου και τούτο φανερώνει ότι ο ποιητικός λόγος προηγήθηκε του πεζού στην καταγραφή των συναισθημάτων του ανθρώπου. Το δημοτικό τραγούδι είναι μια άλλη απόδειξη της ποιητικής λειτουργίας του παραδοσιακού ανθρώπου.

Στο σιφνέικο λοιπόν γλέντι του Αγίου Συμεώνος, η παραδοσιακή σιφνέικη ρίμα δύσκολα εκφράζεται. Το περιβάλλον της πόλης, το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι εξέλιπε η παραδοσιακή θυμοσοφία, έκαναν καλά τη δουλειά τους στους νεότερους. Τούτο όμως δεν επηρεάζει την κοινωνική αναπαράσταση που δημιουργούν οι Σιφνιοί για τον εαυτό τους και η συνοχή συνεχίζει να λειτουργεί ανεπηρέαστη από επιμέρους αποδυναμώσεις χαρακτηριστικών της τοπικής παράδοσης.

Τι όμως είναι μια κοινωνική αναπαράσταση, ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές σε αυτή την ανακοίνωση; Έχοντας ως αφετηρία τους όρους ατομική και συλλογική αναπαράσταση που καθιέρωσε ο γνωστός κοινωνιολόγος Εμίλ Ντυρκέμ, ο οποίος διαχώριζε την ατομική από τη συλλογική σκέψη, δηλώνοντας την επικυριαρχία του κοινωνικού πάνω στο ατομικό, ο Serge Moscovici πρωτοδιατύ

σε την έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης, θέλοντας να δηλώσει πως πρόκειται για έναν τρόπο αντίληψης του περιβάλλοντος κόσμου, σύλληψης της θέσης μας μέσα στην κοινωνία που δεν σχετίζεται μόνο με τα πραγματικά εξωτερικά ερεθίσματα αλλά και με το πώς φανταζόμαστε, με το πώς επιθυμούμε τη θέση μας μέσα σε αυτό τον χώρο. Το πραγματικό εξωτερικό ερέθισμα στο θέμα μας είναι η ισοπεδωτική κουλτούρα του σύγχρονου και απρόσωπου αστικού κέντρου, ενώ η κοινωνική αναπαράσταση ενέχει μια συναισθηματική φόρτιση που έχει να κάνει με τη διακαή επιθυμία της συνέχισης ορισμένων στοιχείων που σχετίζονται με συναισθήματα και με τη συλλογική μνήμη. Στην περίπτωση αυτή, λοιπόν, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις καθορίζουν τις κοινωνικές πρακτικές σε καταστάσεις όπου η συναισθηματική φόρτιση είναι μεγάλη και όπου η αναφορά -ρητή ή άρρητη - στη συλλογική μνήμη είναι αναγκαία για να διατηρηθεί ή να δικαιολογηθεί η ταυτότητα, η ύπαρξη ή οι πρακτικές επιμέρους κοινωνικο-πολιτισμικών ομάδων, όπως είναι οι σύλλογοι του Αμαρουσίου οι οποίοι προαναφέρθηκαν.

Οι αναπαραστάσεις είναι ανοικτά συστήματα, τούτο σημαίνει δηλαδή πως μπορούν να τροποποιηθούν, να μετασχηματιστούν, να αλλάξουν, να προσαρμοστούν στον ομοιογενή σύγχρονο αστικό τρόπο ζωής. Ωστόσο, έχει αποδειχθεί από μελετητές των κοινωνικών ομάδων πως στο σύγχρονο κόσμο επιβιώνουν «αρχαϊκές» έννοιες που προέρχονται από τα βάθη της ιστορίας κάθε κοινωνικο-πολιτισμικής ομάδας και καθορίζουν την πολιτισμική χροιά της, δηλαδή ένα ολόκληρο και συγκεκριμένο σύνολο από κοινωνικές αναπαραστάσεις. Θεμελιώδες σφάλμα ονομάζεται η αντίληψη που έχουμε να προσωποποιούμε ατομικές επιλογές, αντί να τις εντάσσουμε σε συλλογικούς τρόπους σκέψης που καθορίζονται από τις κοινωνικές αναπαραστάσεις μας. Αν και ανοικτά λοιπόν συστήματα, στις κοινωνικές αναπαραστάσεις φαίνεται πως υπάρχουν κάποιες εγκάρσιες αξίες που τις διατρέχουν. Πρόκειται γι' αυτό που ονομάζουμε κουλτούρα, δηλαδή πολιτισμική κληρονομιά και που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά μέσω της συλλογικής μνήμης.

Οι εγκάρσιες λοιπόν αυτές αξίες συνεχίζουν να καθορίζουν τους σιφναϊκούς συλλόγους του Αμαρουσίου και να εξασφαλίζουν τη συνοχή των μελών τους. Ποιος όμως είναι εκείνος ο μετασχηματισμός της κοινωνίας που μπορεί να μεταστρέψει τη λειτουργία των τοπικών συλλόγων ως προέκταση της αλλαγής των ηθών μιας κοινωνίας; Η έρευνα ταυτοποίησε πως έχουμε έναν αντιστεκόμενο μετασχηματισμό των κοινωνικών αναπαραστάσεων, δεδομένου ότι οι νέες πρακτικές στη σύγχρονη πόλη γεννούν αντίρροπες δυνάμεις και κινητοποιούν μηχανισμούς άμυνας. Γι' αυτό, παρά τις δεκαετίες που πέρασαν, παρά την τρομακτική αλλαγή της φυσιογνωμίας του Αμαρουσίου, η παραδοσιακή κοινότητα λειτουργεί. Ο αστικός ιστός δεν αποδόμησε, αλλά μορφοποίησε μικροκοινωνίες μέσα στις οποίες ο καθένας όχι πρέπει να ζήσει, αλλά μπορεί να ζήσει, γιατί μέσα σε αυτές ακριβώς τις μικροκοινωνίες υπάρχουν περισσότερα πράγματα που ενώνουν τους ανθρώπους από εκείνα που τους χωρίζουν στο ευρύτερο κι απρόσωπο

κοινωνικό σύνολο.

Πιστεύω πως αν αναλύαμε τις λειτουργίες της Ένωσης Πελοποννησίων που εδρεύει στο Μαρούσι ή του Συλλόγου Ηπειρωτών Βορείων Προαστίων ή της Ένωσης Ποντίων των γειτονικών μας Μελισσίων ή του Συλλόγου Αθμονέων, θα καταλήγαμε σε ταυτόσημα συμπεράσματα. Αυτό όμως δεν πρέπει να μας κάνει να υποτιμάμε τη δύναμη που έχει ο μετασχηματισμός της κοινωνίας μας και που, αν αυτές οι κοινωνικές αναπαραστάσεις ατονήσουν, μπορεί να επισύρει την ισοπεδωτική αλλαγή των μικροκοινωνιών στον αστικό χώρο. Ιδιαίτερα θα ήθελα να κάνω μνεία στο Φιλανθρωπικό Σύλλογο Κυριών «Η Αγία Μαρίνα» -αν και μη σιφναϊκός σύλλογος- και τούτο για να τιμήσω τον τοπικό αυτό σύλλογο που είναι δωρητής και του κτηρίου του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου που συνδιοργανώνει το Συμπόσιο αυτό. Ο σύλλογος αυτός ως φιλανθρωπικός λειτουργεί φυσικά για να δώσει στα μέλη του τη δυνατότητα να εκφράσουν τα φιλανθρωπικά τους αισθήματα μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων, όπως τη θερινή φιλοξενία σε απόρους στο ιδιόκτητο κτήριο τους στα Μελίσσια και άλλες δραστηριότητες που δεν είναι δυνατό να μνημονευτούν στη σύντομη αυτή εισήγηση. Κι όμως, ένας σύλλογος που φαινομενικά φαίνεται ότι δεν έχει καμία σχέση με τη Λαογραφία, διασώζει μια από τις βασικότερες εκφάνσεις της παραδοσιακής κοινότητας: το πνεύμα της συλλογικής αλληλεγγύης που ήταν εθιμικά θεσμοθετημένη και μάλιστα με διάφορες ονομασίες ανάλογα με τα μέρη της Ελλάδας, όπως με το όνομα ξέλαση στην Πελοπόννησο. Η αλληλεγγύη στρέφεται, κατά κανόνα αλλά όχι και σε κάθε περίπτωση, στο κοντινό κοινωνικό περιβάλλον γιατί το πολιτισμικό μας υπόβαθρο που καθορίζεται από την παραδοσιακή μας κληρονομιά δεν ανέχεται μέσα στο πλαίσιο της τοπικής κοινότητας όσο αυτή διασώζει ακόμα σχέσεις συνοχής, την περιθωριοποίηση των αναξιοπαθών μελών της.

Γι' αυτό, την επόμενη φορά που θα διαβάσετε ή θα ακούσετε μια άποψη του τύπου: *«Το επικείμενο τέλος του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται ως μια ιστορική περίοδος κατά την οποία η ασύλληπτη επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος αντισταθμίζεται από την έκπτωση των παραδοσιακών πολιτιστικών και ηθικών αρχών»*, να γνωρίζετε πως τούτο είναι ένα στερεότυπο, δηλαδή μια εκ των προτέρων διαμορφωμένη άποψη από την κοινή γνώμη και πως παρά τη φαινομενική αλήθεια της θέσης, οι επιστήμες του Ανθρώπου, και ίσως περισσότερο απ' όλες η Λαογραφία, με την ανάλυση του υλικού της μπορεί να καταδείξει τις αρχαϊκές εκείνες εγκάρσιες δυνάμεις που προαναφέραμε και που διαπερνούν τον πολιτισμό μας και εκδηλώνονται μέσω της πολιτισμικής χροιάς των τοπικών κοινωνιών μέσα στο αστικό περιβάλλον, το οποίο τελικά αποδεικνύεται όχι τόσο απρόσωπο όσο μας τα παρουσιάζει μια αποστασιοποιημένη από τα δεδομένα ανάλυσή του.

Στην πραγματικότητα, τα ανάμεικτα αισθήματα απερίγραπτης ανησυχίας στη μακροκοινωνία συνυπάρχουν με μια μεγάλη ελευθερία στον χώρο

• 8

ΕΛΕΝΗ ΣΠΑΘΑΡΗ - ΜΠΕΓΛΙΤΗ

της μικροκοινωνίας, με πολυάριθμες συχνά αδιαμόρφωτες ή και αναξιοποίητες δυνατότητες που μας προσφέρει η κουλτούρα μας. Το σίγουρο είναι ότι η Λαογραφία, με τις σύγχρονες προεκτάσεις της, μπορεί να μας οδηγήσει στην υπέρβαση πολλών αυθαίρετων διαχωρισμών, όπως εκείνον ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν, ανάμεσα στον κόσμο της υπαίθρου και στον κόσμο των πόλεων, ανάμεσα στο παραδοσιακό και το σύγχρονο.

1. Σπαθάρη - Μπεγλίτη Ελένη, *Οι αγγειοπλάστες της Σίφνου. Κοινωνική συγκρότηση, παραγωγή, μετακινήσεις*, εκδ. Αρσενίδη, Αθήνα, 1992